

کاهنامه اخلاق در پژوهش

شماره ۱۴ اردیبهشت ماه ۱۴۰۴

نکات مهم و قابل توجه
در ارزشیابی کارگروه های اخلاق در پژوهش
دانشگاه/دانشکده های علوم پزشکی

فرمهای نظارت اخلاقی بر اجرای مطالعات، شامل دو بخش می باشد:

بخش اول: تکمیل چک لیست (حسب نوع مطالعه، سوالات مرتبط تکمیل شوند).

بخش دوم: نگارش صفحه «توضیحات تکمیلی»، که این بخش، حداقل در یک صفحه A4، در کادر مربوط به خود نوشته می شود.

"توضیحات تکمیلی" حتماً باید توسط ناظر اخلاقی تدوین شده و حسب مورد حداقل شامل موارد زیر باشد:

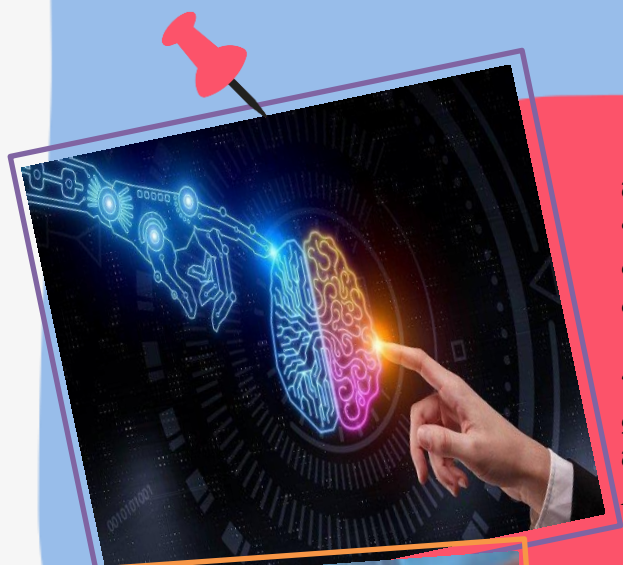
- ✓ خلاصه مشخصات و اطلاعات مجری/استاد راهنمای طرح/دانشجو/پایان نامه
- ✓ زمان و مکان بازدید از اجرای طرح
- ✓ مشاهدات ناظر
- ✓ چالش هایی که در بازدید قبلی وجود داشته و اکنون رفع شده/اگر نشده است، علت ذکر شود
- ✓ چالش های موجود که باید مدیریت و اصلاح شوند
- ✓ مشاهدات و پیشنهادات درخصوص اجرای صحیح و علمی طرح
- ✓ فرایند اخذ رضایت آگاهانه/عوارض جانبی و نحوه گزارش دهی آنها
- ✓ فرایند اخذ، نگهداری و انتقال نمونه های بیولوژیک و داروها
- ✓ مدیریت عرصه مطالعه، موارد اضطراری که نیاز به مداخله فوری دارد.

- ✓ رعایت تمامی راهنماهای اخلاقی، دستورالعمل ها
- ✓ اخذ تمامی مجوزهای مورد نیاز برای شروع پژوهش
- ✓ میزان پایبندی پژوهشگر به تعهدات اخلاقی مندرج در طرح/پایان نامه
- ✓ میزان انطباق روش اجرا با تعهدات طرح پژوهشی/پایان نامه
- ✓ حفظ حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات شرکت کنندگان/اهدانندگان
- ✓ مراعات تمامی استانداردهای ایمنی زیستی
- ✓ مراعات تمامی استانداردهای علمی و اصول اخلاقی کار با حیوانات آزمایشگاهی
- ✓ تأمین امنیت تمامی افراد دخیل در پژوهش به ویژه با موضوعات حساس و ...
- ✓ رعایت استانداردهای مرتبط با اخلاق
- ✓ تعیین حدود تاریخ نظارت اخلاقی بعدی در صورت نیاز
- ✓ نام، امضاء و مشخصات سمت و جایگاه علمی ناظر اخلاقی

ملاحظات اخلاقی نحوه استفاده از هوش مصنوعی در تهیه آثار پژوهشی

1. فناوری هوش مصنوعی شامل سیستم‌هایی است که بر اساس برنامه‌های زبان برنامه‌نویسی پیشرفته بنا شده‌اند و می‌توانند برای سازماندهی و خلاصه‌نویسی منابع پژوهشی، تولید نمودار و گرافیک‌های پژوهشی، تحلیل داده، تولید متن، تصاویر، داده‌های مصنوعی، شبیه‌سازی، کد نویسی و سایر موارد استفاده شوند.

2. استفاده از هوش مصنوعی در تهیه اثر پژوهشی، هیچ مشکل اخلاقی ذاتی ندارد، مشروط بر آن‌که به طور مناسب و اخلاقی استفاده شود و نویسندگان ماهیت هرگونه تعامل و نحوه استفاده از آن را به صورت شفاف با درج دقیق منبع آن در طرحنامه، مقاله و... مشخص کنند. از جمله اینکه:

- در صورت استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی جهت تهیه محتوا، ضروری است نویسنده هم در متن (ارجاع درون‌متنی) و هم در لیست فهرست منابع انتهای طرح تحقیقاتی/پایان نامه (ارجاع پایان‌متنی) ملاحظات صحیح در ارجاع‌دهی را رعایت نماید.
- نویسندگان باید مشخص نمایند که کدام مدل از هوش مصنوعی، در چه زمانی و توسط چه کسی استفاده شده است.
- نویسندگان باید نوع ابزارهای هوش مصنوعی و ابزارهای ماشینی، مشخصات فنی مانند: نام کامل ابزار، نسخه و مدل آن که در تهیه اثر پژوهشی خود استفاده نموده‌اند را، مشخص نمایند.
- نویسندگان باید نحوه استفاده از ابزار هوش مصنوعی و این که کدام قسمت از محتوای تولید شده‌ی مقاله؛ توسط هوش مصنوعی نوشته شده است را شرح دهند. به عنوان مثال، اگر از هوش مصنوعی برای کمک به نوشتن استفاده شده، این مورد را در بخش "تقدیر و تشکر" توضیح دهند، یا اگر از هوش مصنوعی برای جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل یا تولید شکل استفاده شده، نویسندگان باید این کاربرد را در روش‌ها بصورت شفاف توضیح دهند.

3. ابزار هوش مصنوعی نباید به عنوان نویسنده در نظر گرفته شود، زیرا؛

- فاقد اعتبار قانونی است پس نمی تواند حق چاپ یک اثر علمی را داشته باشد.
- در صورتی که مورد شکایت قرار گیرد، نمی تواند اثر علمی-پژوهشی را تایید نماید.

4. اطلاعات محرمانه و داده های شخصی شرکت کنندگان در پژوهش/بیماران نباید با ابزارهای هوش مصنوعی به اشتراک گذاشته شود.

5. داوران نباید از فناوری های هوش مصنوعی (AI) یا (AI-assisted) برای کمک به بازبینی علمی یک دست نوشته استفاده کنند، زیرا؛

- تفکر انتقادی و ارزیابی اصلی مورد نیاز برای بررسی همتایان خارج از محدوده این فناوری است و این خطر وجود دارد که این فناوری نتایج نادرست، ناقص و ... در مورد دست نوشته ایجاد کند.
- ممکن است محرمانگی و حقوق مالکیت نویسندگان را نقض کند و در مواردی که دست نوشته حاوی اطلاعات قابل شناسایی شخصی باشد، ممکن است حقوق حریم خصوصی داده ها را رعایت نکرده و باعث انتشار عمدی/سهوی اطلاعات حساس گردد.
- در نهایت، داوران همتا؛ مسئول و پاسخگوی اصالت، صحت و درستی نظرات خود هستند.

6. ابزارهای مبتنی بر هوش مصنوعی صرفاً می توانند در مراحل مختلف طرح تحقیقاتی/ پایان نامه به عنوان یک دستیار کمکی بوده و هرگز نمی توانند جایگزین دانش و بینش فرد گردند. پس کلیه نویسندگان در قبال مطالبی که توسط هوش مصنوعی در اثر پژوهشی ارائه می شود (از جمله؛ دقت مطالب ارائه شده، عدم سرقت ادبی، ذکر منابع، اعتبار منابع و ...)؛ مسئولیت دارند. به عبارتی، مسئولیت اطمینان از درستی و مطابقت یک اثر پژوهشی با هنجارهای اخلاقی (حتی قسمت هایی که توسط هوش مصنوعی نوشته شده است)؛ با نویسندگان است.

